

Krzysztof SUROWIEC

Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza

ORCID: 0000-0002-6298-2260

POZYCJA GEOPOLITYCZNA CHIN W UJĘCIU POTĘGOMETRYCZNYM

CHINA'S GEOPOLITICAL POSITION IN POWERMETRIC TERMS

Abstract:

After the end of the Cold War, the geopolitical situation in the world began to change rapidly. The decline in Russia's importance enabled the U.S. to achieve world supremacy for two decades, but since the beginning of the 21st century there has also been a very rapid rise in China's power. The purpose of the article is to explain the reasons for the country's growth in recent decades, based on analyses of its geopolitical position, as determined by synthetic measures of power, particularly by the Mirosław Sułek model, as well as available rankings. China's position calculated on the basis of synthetic measures indicated that China, in all categories of power in the 21st century, ranked first or second in the world. No other country has achieved such a position in the 21st century except the US and China. It is worth noting that in terms of economic/general power, Beijing has already surpassed Washington in 2017. In the other models presented for the 2019-23 power categories, China also ranked very high. In contrast, the selected rankings present an overall low position of the Middle Kingdom.

Keywords: China's position, powermetrics, Sułek model, geopolitics, security.

Wstęp

Chiny w XXI wieku odgrywają coraz poważniejszą rolę w stosunkach międzynarodowych, zarówno tych gospodarczych, militarnych, dyplomatycznych jak i w zakresie *soft power*. Procesy zachodzące w ostatnich dekadach w Chinach to jeden z najważniejszych, obok rozpadu ZSRR, czynników zmian w międzynarodowym układzie sił politycznych i gospodarczych. W warunkach globalizacji Chiny potrafiły wykorzystać swoją konkurencyjność wynikającą z niskich kosztów produkcji. Sprawilo to, że Państwo Środka stało się światową potęgą już nie tylko pod względem potencjału demograficznego. Celem artykułu jest wyjaśnienie przyczyn wzrostu tego państwa w ostatnich dekadach, w

oparciu o analizy jego pozycji geopolitycznej, określanej na podstawie syntetycznych miar potęgi i dostępnych rankingów.

Pozycja geopolityczna państw

Zgodnie z definicjami słownikowymi termin pozycja w odniesieniu do państwa oznacza posiadany przez nie status w odniesieniu do innych państw, jego ranga lub miejsce w rankingu. Decyduje ona m.in. o mocarstwowości państwa i możliwościach wywierania przez nie wpływów na inne państwa. Mimo równości państw deklarowanej w prawie międzynarodowym, w rzeczywistości mamy do czynienia z ewoluującym układem hierarchicznym, w którym podmioty silniejsze oddziałują na słabsze w taki sposób, który sprzyja realizacji ich celów politycznych. System międzynarodowy ma cechy anarchii, w której nie występuje regulator stosunków między państwami. Aby zachować i wzmocnić swoje bezpieczeństwo i wpływy, państwa dążą do wzmocnienia swojej pozycji wobec innych (zwiększenia swoich wpływów), wykorzystując w tym celu trzy potencjalne drogi: współpracę, walkę i rywalizację.

Ziemowit Jacek Pietraś wskazał, że *„międzynarodowa pozycja państwa kształtuje wszystkie aspekty jego roli międzynarodowej”* oraz, że *„pozycja jest zjawiskiem istniejącym obiektywnie”* (Pietraś, 1990, s. 29). Pozycja danego państwa jest względna i zmienna w czasie, powinna być również mierzona na podstawie tożsamyh atrybutów/składników innych podmiotów. Dlatego określenie syntetycznej płaszczyzny pozycji państw jest zadaniem trudnym i niejednoznacznym o czym wspominali już od lat 80-tych przedstawiciele szkoły realizmu (Morgenthau, Thomson, 1985, s. 172). Aby określić względną i zmienną w czasie pozycję państwa w sposób obiektywny, należy wyznaczyć jego ilościową miarę, czyli potęgę. Badania nacełowane na opracowanie metod pomiaru potęgi uczestników stosunków międzynarodowych doprowadziły do ukształtowania wyspecjalizowanej subdyscypliny - potęgometrii (Sułek, 2020, s. 17-33; Kiczma, Sułek, Szymala, 2023, s. 44-49). Jest to także nauka zajmująca modelowaniem, symulacjami i prognozowaniem międzynarodowego układu sił, a także kalkulacjami geopolitycznymi. Punktem wyjścia potęgometrii są dwie tezy. Pierwszą jest stwierdzenie Raymonda Aron'a, że *„najważniejszą cechą każdego systemu międzynarodowego jest układ sił”* (Aron, 1995, s. 128). Autorem drugiej z nich jest Bertrand Russell, który obserwując zmiany na arenie krajowej jak i międzynarodowej spostrzegł, że *„podstawowym pojęciem nauk*

społecznych jest potęga, w tym samym sensie, w jakim energia jest fundamentalnym pojęciem fizyki" (Russell, 2001, s. 18).

O potędze państwa, a zatem także jego pozycji geopolitycznej decyduje zespół czynników wewnętrznych, takich jak posiadane zasoby, potencjał demograficzny, gospodarczy, naukowo-techniczny i militarny, a także jakość służby zagranicznej i efektywność dyplomacji (Pietraś, 1990; Walker, 1987; Milczarek, 2003; Kukułka, Zięba, 1981, s. 80-81; Zając, 2010, 2013, s. 17-19). Inaczej na pozycję państw w hierarchicznym świecie spojrzeli John M. Hobson, i Jason Sharman. Według nich państwo osiąga miejsce w zbiorowości poprzez to, jak jego wizerunek jest zharmonizowany z postrzeganiem mocarstw w danym czasie, nie tylko na podstawie twardej siły, ale także *soft power* (Hobson, Sharman, 2005, s. 87). Pozycja w rozumieniu dwóch ostatnich autorów jest więc cechą subiektywną, mniej zależną od potęgi, a bardziej wrażliwą na wpływ bieżącej narracji politycznej określającej aktywność i interesy mocarstw. Istotność subiektywnej narracji i jej wpływ na pozycję geopolityczną państw uznawana jest też przez czołowego przedstawiciela polskiej potęgometrii, Mirosława Sułka, który obok potęgi faktycznej, obiektywnej, aktualnej i absolutnej, dopuszcza potęgę nominalną, subiektywną, aspiracyjną (intencyjną), i względną (Sułek, 2020, s. 21 i n.). Według Teresy Łoś-Nowak natomiast pozycję jednostki politycznej określa – „*jego potencjał powiększony o umiejętność efektywnego wykorzystania go*” (Łoś-Nowak, 2000, s. 148).

Coraz częściej w dzisiejszym świecie, gdzie informacja i detal decydują niejednokrotnie o wielu ważnych sprawach, wiele o pozycji państw mówią powstające na bazie specyficznych, szczegółowych danych rankingi państw. Sporządza się je ze względu na główne kryterium. Obecnie mamy do czynienia z wielką ilością rankingów odnoszących się do wszystkich dziedzin funkcjonowania państw. Ich powstawanie ma pozytywne skutki zarówno dla ściślejszego określenia potęgi uczestników stosunków międzynarodowych. Często się zdarza, że przedstawione w rankingach kryteria są niemierzalne, a mimo to ich autorzy usiłują ujmować je w sposób ilościowy. Najczęściej rankingi odnoszą się do takich zagadnień jak wydatki wojskowe, wolność gospodarcza, bezrobocie, konkurencyjność gospodarki, poziom korupcji, poziom rozwoju społecznego a nawet wielkości emisji dwutlenku węgla.¹

¹ W tym ostatnim przypadku musi chodzić o emisję szacowaną na podstawie ilości zużytych paliw kopalnych, gdyż pomiar emisji tego bardzo cennego dla biosfery i deficytowego gazu nie jest technicznie możliwy (przyp.red.).

Pozycja Chin na podstawie syntetycznych miar potęgi: model Sułka

Badanie potęgi państwa może być przeprowadzone na dwa sposoby. Przy pierwszym zwraca się uwagę na cząstkowe składniki takie jak PKB, wydatki wojskowe, liczbę ludności czy dług publiczny. Nie dają one jednak całościowego spojrzenia na zagadnienie potęgi. Drugi sposób to wykorzystanie syntetycznych miar potęgi w ujęciu ilościowym. Mimo, że dają dużą lepszy obraz potęgometryczny danego państwa, który wpływa na podejmowanie ważnych decyzji strategicznych i geopolitycznych przez rządzących to ciągle brakuje nowych syntetycznych podejść w tych badaniach.

Potęę państw należy rozpatrywać, używając parametrów najlepiej stałych i mierzalnych. Stosunki między jednostkami politycznymi są relacjami między tworzącymi je ludźmi i przybierają postać współpracy, walki i rywalizacji. Syntetyczna ocena układu sił w ujęciu ilościowym uwzględnia dwie kategorie potęgi: ogólną i wojskową. Na potęgę ogólną (gospodarczą) składają się wyniki gospodarowania (produkt krajowy brutto), czynniki demograficzne (liczba ludności) oraz wielkość terytorium. Na potęgę wojskową składają się czynniki wojskowo-ekonomiczne (wydatki wojskowe, będące częścią PKB), przesłanki demograficzno-wojskowe (liczba żołnierzy służby czynnej) oraz wielkość terytorium. Potęga geopolityczna obliczana jest jako średnia arytmetyczna potęgi gospodarczej (ogólnej) oraz podwojonej potęgi wojskowej (doceniono w ten sposób rolę czynnika militarnego w kształtowaniu układu sił) (Białoskórski, Kiczma, Sułek, 2018).

Uzyskane dane dotyczące wskazanych wyżej czynników dzielimy przez odpowiednie wielkości globalne, a uzyskane wielkości ułamkowe wprowadzamy do formuły. Po wykonaniu operacji modelowych otrzymamy potęgę państw jako ułamek potęgi światowej. W stosunkach międzynarodowych najważniejszą cechą jest układ sił. Wskazany model obliczania potęgi Sułka ma następującą postać (Sułek, 2013, s. 173-181; Sułek, 2001; Sułek, Kiczma, 2020; Sułek, 2017):

$$1) P_e = PKB^{0,652} \times L^{0,217} \times a^{0,109}$$

$$2) P_w = W^{0,652} \times S^{0,217} \times a^{0,109}$$

$$3) P_g = \frac{P_e + (2 * P_w)}{3}$$

Oznaczenia: P_e – potęga gospodarcza (ogólna), P_w – potęga wojskowa, P_g – potęga geopolityczna, PKB – produkt krajowy brutto, L – ludność, a – terytorium, W – wydatki wojskowe, S – liczba żołnierzy w służbie czynnej.

W wyliczeniach potęgi stosuje się odpowiednie miary, w artykule przyjęto 100% jako wyrażenie potęgi świata. Pozycję Chin na tle USA (inne państwa w XXI w. nie zagrażały potędze tym dwóm państwom) w latach 2000, 2010, 2020, 2021 i 2022, na podstawie trzech wymienionych wyżej rodzajów potęgi pokazuje tabela 1.

Tabela 1. Pozycja Chin według potęgi ekonomicznej, wojskowej i geopolitycznej na tle USA w roku 2000, 2010, 2020, 2021 i 2022 w cenach bieżących (dolary USA)

	Potęga gospodarcza		Potęga wojskowa		Potęga geopolityczna	
	Państwo	Potęga	Państwo	Potęga	Państwo	Potęga
2022						
1.	Chiny	16,83	USA	22,42	USA	20,10
2.	USA	15,45	Chiny	11,52	Chiny	13,29
2021						
1.	Chiny	17,18	USA	23,08	USA	20,37
2.	USA	14,93	Chiny	10,94	Chiny	13,00
2020						
1.	Chiny	16,43	USA	23,92	USA	21,02
2.	USA	15,22	Chiny	10,29	Chiny	12,33
2010						
1.	USA	14,50	USA	25,85	USA	22,07
2.	Chiny	11,02	Chiny	6,63	Chiny	8,09
2000						
1.	USA	17,65	USA	21,16	USA	19,99
2.	Chiny	6,07	Chiny	6,87	Chiny	6,59

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych makroekonomicznych i militarnych dostępnych w *The Military Balance* oraz publikacjach Banku Światowego.

Wskazane w powyższej tabeli dwa państwa, USA i Chiny, zdominowały wyścig o potęgę światową w XXI w. Wszystkie pozostałe państwa w tym zakresie mają z każdym rokiem coraz więcej do nadgonienia w stosunku do przodującej dwójki. Pod względem potęgi gospodarczej Chiny od kilku lat wyprzedzają USA. Potęga gospodarcza liczona według cen stałych w dolarach USA z 2015 r. dla Chin wyniosła w latach 2000, 2010, 2020, 2021 i 2022 odpowiednio: 8,25%, 12,90%, 16,79%, 16,99% i 17,18%. W związku z tym następował jej ciągły wzrost, natomiast w potędze liczonej według cen bieżących w 2022 r. wzrost ten został zahamowany w stosunku do roku 2021 i zmniejszył się o 0,35%. W zakresie potęgi wojskowej i geopolitycznej w 2022 r. Chiny pozostają na drugim miejscu na świecie za USA. W tych przypadkach Chiny mają jeszcze dużo do nadrobienia, a pierwsza pozycja USA w tych kategoriach wydaje się stabilna. W przytoczonych w tabeli danych od

2000 r. można zauważyć stale rosnące wskaźniki potęg Państwa Środka, przy zachowaniu drugiej pozycji w tym względzie w skali świata, patrząc na potęgę wojskową i geopolityczną. O ile potęga gospodarcza w latach 2000-2022 Pekinu wzrosła 2,77 razy, to potęga wojskowa 1,68 razy, a geopolityczna 2,01 razy. Trzeba zauważyć, że potęga gospodarcza Pekinu w wyniku ostatnich zawirowań z COVID-19 i wojną w Ukrainie zmalała w 2022 r. w porównaniu do poprzedniego z 17,18% do 16,83%, co powstrzymało jej ekspansję trwającą od trzech dekad.

Poprawa chińskiej potęgi związana jest w szczególności z postępującą globalizacją, na której wbrew pozorom najbardziej zyskały rynki wschodzące, czyli państwa biedniejsze od bogatego Zachodu.² Najlepszym tego przykładem są właśnie Chiny, które bronią globalizacji i otwartych rynków. Dotychczasowy zwolennik otwartości gospodarczej – USA, szczególnie za prezydentury Donalda Trumpa zaczęły dążyć do polityki protekcjonizmu w kontaktach z Pekinem, aby osłabić to państwo i zmniejszyć jego rolę w świecie. Wiąże się to z odbywającą się na naszych oczach wojną handlową między tymi państwami o największy udział w zakresie potęgi gospodarczej na świecie. Wojna ta stanowi element rywalizacji systemowej wpisanej już w pierwszą połowę XXI w., co potwierdza wielu komentatorów m.in. Paweł Paszak³ z Warsaw Institute.

Pozycja Chin w świetle innych modeli potęgi

W skali świata szacowanie potęgi państw odbywa się coraz częściej. Dzięki temu rządy podejmują lepsze decyzje w zakresie bezpieczeństwa (powstają coraz to lepsze strategie bezpieczeństwa). Pojawiły się też w ostatnich latach nowe modele badania potęgi geopolitycznej (Sułek, 2013; Hohn, 2011).

Pierwszym rankingiem odnoszącym się do potęgi państw jest ***The Best Countries 2022***, realizowany za pomocą metody ankietowej. Jego założeniem jest zdefiniowanie pozycji państw dzięki wybranym cechom

² U źródeł chińskiego sukcesu gospodarczego znajdują się reformy rozpoczęte już pod koniec lat 70-tych ubiegłego wieku, a zwłaszcza likwidacja komun ludowych i uwłaszczenie społeczeństwa, dopuszczenie prywatnej przedsiębiorczości, a następnie otwarcie na kapitał zagraniczny. Od końca lat 90-tych Pekin w ramach strategii *heping jueqi* stosował efektywną politykę wymuszającą transfer technologii i know-how do Chin. O metodach pozyskiwania nowoczesnych technologii przez Chińczyków pisali m.in. Wiejaczka i Wilczyński (2021, s. 42-49), por. także Wilczyński 2021, s. 368-374 (przyp. red.).

³ P. Paszak, *Wojna handlowa Chiny-USA: geneza, przebieg i skutki*, [w:] *Raporty specjalne [on-line]*, warsawinstitute.org (16.07.23).

jakościowym. Ostatni raport objął 85 państw. Ankiety zostały przeprowadzone wśród ponad 17 tys. osób. Badane cechy/atrzybuty państw zostały zgrupowane w 10 nieprecyzyjnie określonych kategoriach takich jak podróże, obywatelstwo, kultura, przedsiębiorczość, dziedzictwo narodowe, wpływowi ludzie, otwarcie dla biznesu, jakość życia, oraz potęga.⁴ W tej ostatniej kategorii zawarte są takie atrybuty jak przywództwo, wpływy gospodarcze i polityczne, silny eksport, silne sojusze międzynarodowe, a także siły zbrojne.

Raport *The Audit of Geopolitical Capability*, ostatni z 2019 r. skupił się na ocenie potencjalnej zdolności państw wywodzących się z Grupy G20 do wywierania wpływów na arenie międzynarodowej. Audyt obejmuje badania: Argentynę, Australię, Brazylię, Kanadę, Chiny, Francję, Niemcy, Indie, Indonezję, Włochy, Japonię, Meksyk, Rosję, Arabię Saudyjską, Republikę Południowej Afryki, Koreę Południową, Turcję, Wielką Brytanię (UK) i Stany Zjednoczone (USA), a także Nigerię. Państwa w rankingu zostały ocenione na bazie czterech grup komponentów, które objęły 33 różne wskaźniki oraz 62 składniki, które zostały połączone w syntetyczny wynik przy uwzględnieniu odpowiednich dla nich wag.⁵

Ranking *Global Firepower Index* odnosi się do aktualnej siły militarnej państw świata. W celu jego opracowania wykorzystano ponad 60 czynników, aby określić potencjał każdego indywidualnego państwa. Wskazane czynniki zostały pogrupowane w kategoriach takich jak: zasoby, wyposażenie, budżetowanie, logistyka, zasoby naturalne oraz warunki geograficzne. Aby udoskonalić wyniki badań formuła raportu i dobieranych czynników zmienia się co roku. W raporcie za 2023 zostało ujętych 145 państw, Polska zajęła w nim 20. miejsce i awansowała o cztery w porównaniu z rokiem poprzednim. Według autorów indeksu warto przyjrzeć się „potencjalnym zdolnościom każdego państwa do prowadzenia wojny na lądzie, morzu i w powietrzu przy użyciu konwencjonalnych środków” w coraz bardziej niestabilnym krajobrazie

⁴ *Best Countries 2022 Global rankings, international news and data insight*, U.S. News & World Report, <https://www.usnews.com/media/best-countries/2022-overall-rankings.pdf> (16.07.23).

⁵ *Audit of Geopolitical Power, An Assessment of Twenty Major Powers, Compiled by James Rogers, Henry Jackson Society*, January 2019, <https://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2019/01/HJS-2019-Audit-of-Geopolitical-Capability-Report-web.pdf> (16.07.23).

globalnym.⁶ Rozwój chińskich zbrojeń i polityka bezpieczeństwa Xi Jinpinga mają służyć wzmocnieniu pozycji wewnętrznej przywódcy Państwa Środka oraz wzmocnienia dążenia do odgrywania roli regionalnego lidera i powrotu Chin do „prawowitej” pozycji w tej części Azji i na Pacyfiku (Y. Sun, 2022, s. 42-43).

Duże zainteresowanie i coraz większy prestiż zdobywa na świecie instytucja zajmująca się polityką międzynarodową, a mianowicie mający siedzibę w Sydney Lowy Institute. Zdobył on siebie już pozycję wiodącego australijskiego think tanku, który zajmuje się tworzeniem wysoko ocenianych badań nad stosunkami międzynarodowymi. Dotyczą one głównie Indo-Pacyfiku, jednak ujmowane są w nich również najnowsze trendy kształtujące całe środowisko międzynarodowe. Wysoko jest oceniany szczególnie *Asia Power Index*, który charakteryzowany jest jako narzędzie badawcze służące badaniu potęgi. Według autorów projektu – „*Dla celów tego Indeksu, potęga jest definiowana jako zdolność państwa do kierowania lub wpływania na zachowanie innych państw, podmiotów niepaństwowych i przebieg wydarzeń międzynarodowych. Krótko mówiąc, Indeks ma na celu zmierzenie zdolności krajów do kształtowania i reagowania na ich otoczenie zewnętrzne*”. Ostatni indeks za 2022 r. klasyfikuje 26 państw pod względem ich zdolności do kształtowania ich otoczenia zewnętrznego. Projekt ocenia międzynarodową potęgę w Azji za pomocą 133 wskaźników skupionych w ośmiu kategoriach tematycznych: możliwości ekonomiczne, zdolności militarne, odporność na zewnętrzne zagrożenia, przyszłe zasoby, relacje gospodarcze, sieci obronne, wpływy dyplomatyczne, wpływy kulturowe. Podstawy metodologiczne rankingu zostały oparte na Podręczniku OECD Dotyczącym Konstruowania Wskaźników Złożonych (*Handbook on Constructing Composite Indicators*).⁷ Główną metodą użytą do konstrukcji indeksu była metoda *distance-to-frontier*, która pozwala na porównanie różnych wskaźników w ramach zróżnicowanego zestawu cech, przy jednoczesnym zachowaniu względnej odległości między oryginalnymi wartościami danych. Metoda ta uwzględnia również pogląd, że potęga w stosunkach międzynarodowych jest względna, mierzona jako przewaga komparatywna w danym układzie odniesienia.⁸

⁶ 2023 Military Strength Ranking. Global powers ranked by potential military strength, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (16.07.23).

⁷ *Lowy Institute Asia Power Index*; [lowy-institute-2023-asia-power-index-key-findings-report.pdf](https://www.lowyinstitute.org/asia-power-index-key-findings-report.pdf) (19.07.23).

⁸ *Lowy Institute Methodology*, <https://power.lowyinstitute.org/methodology/> (19.07.23).

W 2022 roku *International Strategic Analysis* (ISA) opublikowało drugi ranking 25 najsilniejszych państw świata według ich potęgi. Został on zaktualizowany i uzupełniony w porównaniu do pierwszego z nich z 2017 roku. Raport ma za zadanie pokazać państwom ich pozycję ze względu na potęgę i pomóc w podejmowaniu strategicznych decyzji w przyszłości w celu polepszenia jej oraz zapewnienia lepszego bezpieczeństwa. Ranking oparty jest potędze łącznej mierzonej na podstawie siedmiu liczonych oddzielnie potęg cząstkowych z siedmiu kategorii: gospodarczą; demograficzną; militarną; potęgę w zakresie środowiska i zasobów naturalnych; polityczną; kulturową oraz technologiczną. Autorzy zwracają także uwagę na wzrastającą rolę *soft power* w określaniu ogólnego poziomu potęgi danego kraju (*overall power*). Konkluzje rankingu w stosunku do Chin są następujące: Chiny wyłoniły się jako niekwestionowane drugie wiodące mocarstwo na świecie po USA; globalna równowaga sił w kolejnych latach, a może i dekadach będzie wciąż zależna od relacji między Stanami Zjednoczonymi a Chinami; rośnie wpływ tego państwa na inne we wszystkich zakątkach świata, a szybko rozwijająca się gospodarka, rozwój technologii i rosnąca potęga militarna sprawiają, że Chiny stają na naszych oczach supermocarstwem.⁹

Jednym z ciekawszych rankingów, które w ostatnich latach powstały jest stworzony przez Uniwersytet w Bonn i jego jednostkę badawczą: The Center for Global Studies (CGS) - *Bonn Power Shift Monitor* (BPSM). Celem rankingu jest podnoszenie świadomości co do zmian potęgi oraz pobudzanie debaty na temat koncepcji potęgi, a także tradycyjnych i innowacyjnych metod jej pomiaru. BPSM stosuje w badaniach eklektyczne rozumienie potęgi, dzięki temu nastąpiło odejście od tradycyjnych miar potęgi na rzecz zastosowania szerokiego wachlarza czynników, a także innych koncepcji potęgi. BPSM opiera się na sześciu zasadach: wykonalności, dostępności, porównywalności, rozszerzalności, przejrzystości i prostocie. Na kalkulację potęgi mają wpływ względne udziały rynkowe państw liczone dla ośmiu kategorii indyktorów/cech: PKB, eksport towarów i usług, wielkie korporacje, rezerwy państwowe, wydatki na obronę, najlepsze uniwersytety, strategiczne przewężenia geopolityczne, światowej sławy zabytki.¹⁰

⁹ *The ISA 2022 Country Power Rankings*, https://www.isa-world.com/news/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=595&cHash=d37d2e848d6b79811749a619c74abebc (20.07.23).

¹⁰ *Methodology The Bonn Power Shift. Concept*, <https://www.cgs-bonn.de/en/bonn-power-shift-monitor/methode-macht-indikatoren/> (21.07.23), *Bonn Power Shift Monitor 2022*,

Pozycję Chin w oparciu o wyżej wymienione rankingi prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Pozycja Chin na podstawie miar potęgi w latach 2019-2023

Lp.	Power - Best Countries (2022)	Audit of Geopolitical Capability (2019)	Firepower Index (2023)	Lowy Institute, Asia Power Index (2023)	Overall Power ISA (2022)	CGS Bonn, Bonn Power Shift Monitor (2020)
	A	B	C	D	E	F
1	USA	USA	USA	USA	USA	USA
2	Chiny	Wlk. Bryt.	Rosja	Chiny	Chiny	Chiny
3	Rosja	Chiny	Chiny	Japonia	India	Wlk. Bryt.
4	Niemcy	Francja	India	India	Rosja	Japonia
5	Wlk. Bryt.	Niemcy	Wlk. Bryt.	Rosja	Japonia	Francja
6	Korea Pd.	Kanada	Korea Pd.	Australia	Francja	Niemcy
7	Francja	Japonia	Pakistan	Korea Pd.	Wlk. Bryt.	India
8	Japonia	Australia	Japonia	Singapur	Brazylia	Włochy
9	ZEA	India	Francja	Indonezja	Niemcy	Rosja
10	Izrael	Rosja	Włochy	Tajlandia	Kanada	Korea Pd.
11	Arabia S.	Korea Pd.	Turcja	Malezja	Arabia S.	Arabia S.

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów wskazanych w przypisach.

We wszystkich rankingach na pierwszym miejscu znalazły się USA, a w czterech z nich drugą pozycję zajmują Chiny. Jedynie w indeksach: *Audit of Geopolitical Capability* i *Global Firepower* Chiny zajęły trzecie miejsce. Rola wojskowa Państwa Środka będzie jednak wzrastać, a wydarzenia wojny rosyjsko-ukraińskiej wskazują na zmniejszanie się potęgi militarnej Rosji i jej zaplecza konwencjonalnego, dlatego Pekin wkrótce będzie uznawany za drugie mocarstwo na świecie po USA, także pod względem militarnym.

Pozycja międzynarodowa Chin na podstawie wybranych rankingów

Duże znaczenie dla rozwoju państw i atrakcyjności inwestorskiej mają rankingi ekonomiczne dotyczące wolności gospodarczej. Jednym z podstawowym praw człowieka jest wolność gospodarcza. Służy ona do kontrolowania własnej pracy i pomnażania własności. Wolny przepływ ludzi, towarów i kapitałów wspiera rozwój państw, które się dzięki temu jeszcze bardziej bogacą. Najbardziej znane wskaźniki wolności

<https://www.cgs-bonn.de/cms/wp-content/uploads/2022/09/Bonn-Power-Shift-Monitor-2022.pdf> (21.07.23).

gospodarczej to te szacowane przez Heritage Foundation, kanadyjski Fraser Institute oraz Bank Światowy.

Indeks Wolności Gospodarczej to wydawany od 1995 roku przez The Heritage Foundation ranking najbardziej wolnościowych gospodarek. Najnowszy indeks z 2023 roku obejmuje 184 państwa. Jakość ich gospodarek mierzona jest na podstawie 12 czynników ilościowych, które są pogrupowane w czterech grupach: praworządność (prawa własności, integralność rządu, skuteczność sądownictwa); rozmiary rządu (wydatki rządowe, obciążenia podatkowe, zdrowie fiskalne); efektywność regulacyjna (wolność biznesu, wolność pracy, wolność monetarna); otwarte rynki (wolność handlu, wolność inwestowania, wolność finansowa). Każda z 12 kategorii jest oceniana od 0 do 100, przyjmując przy tym jednakowe wagi dla wszystkich. Uśrednienie tych dwunastu swobód gospodarczych po ocenach daje łączną notę państwa w indeksie¹¹.

Kolejnym indeksem pokazującym wolność gospodarczą na świecie jest wydawany przez CATO Institute oraz Fraser Institute raport **Economic Freedom of the World** z 2022 roku. Dane w nim zawarte odnoszą się do 2020 r., gdyż są kompletne i dostępne tylko z dwuletnim opóźnieniem, więc sam indeks ma także takie opóźnienie. Miary jego są oparte pięciu głównych obszarach: wielkość rządu, system prawny i prawa własności, zdrowy pieniądź, swoboda handlu międzynarodowego i regulacja kredytów, pracy i biznesu. W ramach tych pięciu obszarów indeks zawiera 24 elementy, a te dzielą się również na mniejsze. Razem w najnowszym indeksie znalazło się 42 zmienne. Każdy z nich umieszczono na skali od 0 do 10, ostatecznie oceny dla pięciu obszarów są uśredniane w celu uzyskania oceny podsumowującej dla każdego kraju.¹²

Doing Business 2020 jest trzecim rankingiem badającym kwestię wolności gospodarczej na świecie wydawanym przez Bank Światowy. Edycja z 2020 r. jest już 17. z kolei, bada ona regulacje ułatwiające i utrudniające prowadzenie działalności gospodarczej. Przedstawia także wskaźniki ilościowe dotyczące biznesu i ochrony praw własności, które

¹¹ 2023 Index of Economic Freedom, Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/index/ranking> (24.07.23); https://www.heritage.org/index/pdf/2023/book/02_2023_IndexOfEconomicFreedom_METHODOLOGY.pdf <https://www.heritage.org/index/ranking>. (23.07.23).

¹² J. Gwartney, R. Lawson, J. Hall, R. Murphy, *Economic Freedom of the World: 2022 Annual Report*, Fraser Institute, <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/2022-09/efw-2022-full-issue.pdf> (25.07.23).

można porównać w 190 gospodarkach. Zwraca przy tym Bank Światowy szczególnie swoją uwagę na kwestię przedsiębiorczości i pod tym kierunkiem skonstruowano wskazany raport. Regulacje mające wpływ na 12 obszarów życia przedsiębiorstwa: rozpoczęcie działalności gospodarczej, załatwianie pozwolenia na budowę, uzyskiwanie elektryczność, rejestracja nieruchomości, uzyskanie kredytu, ochrona inwestorów, płacenie podatków, handel transgraniczny, egzekwowanie umów, rozwiązywanie problemów związanych z niewypłacalnością, zatrudnianie pracowników i zawieranie umów z rządem. Zatrudnianie pracowników i zawieranie umów z rządem nie zostały uwzględnione w tegorocznym rankingu łatwości prowadzenia biznesu. Dane w *Doing Business 2020* są aktualne na dzień 1 maja 2019 roku.¹³ W ramach działań Banku Światowego występuje także subindeks - Ranking Łatwości Prowadzenia Biznesu (*Ease of Doing Business Rankings*). Ustalany jest on poprzez sortowanie wyników z 10 tematów, z których każdy składa się z kilku wskaźników, mających równą wagę.¹⁴

Raportem, który zyskuje obecnie coraz większy prestiż na świecie jest **Human Development Index** (HDI), czyli Indeks Rozwoju Społecznego. Opiera się on na syntezie miar kluczowych w życiu człowieka: długiego i zdrowego życia, posiadania wiedzy i przyzwoitego standardu życia. Ze znormalizowanych wskaźników dla każdego z trzech wymiarów oblicza się średnią geometryczną dla obliczenia HDI.¹⁵

Transparency International opracowuje rokrocznie **Indeks Percepcji Korupcji** (*Corruption Perceptions Index*) na podstawie ocen ekspertów i badań opinii publicznej. Najnowszy raport ze stycznia 2023 r. podaje stan korupcji na 2022 r. dla 180 państw „w skali od 100 (bardzo czysty) do 0 (wysocze skorumpowany)” w oparciu o sytuację w okresie od 1 maja 2021 r. do 30 kwietnia 2022 r. Indeks jest publikowany corocznie przez organizację pozarządową Transparency International od 1995 roku¹⁶.

¹³ *Doing Business 2020 Comparing Business Regulation in 190 Economies*, World Bank Group, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf> (25.07.23).

¹⁴ *Ease of Doing Business rankings*, <https://archive.doingbusiness.org/en/rankings> (25.07.23), https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/pdf/db2020/Doing-Business-2020_rankings.pdf (25.07.23).

¹⁵ *Human Development Index (HDI) by Country 2022*, United Nations Development Programme za 2021 r., <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/hdi-by-country> (26.07.23).

¹⁶ *Transparency International Corruption Perceptions Index*, <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/> (26.07.23).

Szwajcarski Instytut Ekonomiczny KOF od lat 70-tych ubiegłego wieku opracowuje Wskaźnik Globalizacji dotyczący stopnia otwartości społeczeństw i gospodarek. Obliczenia odbywają się w trzech wymiarach: ekonomicznym, społecznym i politycznym. Ogólny Wskaźnik Globalizacji KOF jest obliczany jako średnia globalizacji de facto (faktyczne działania i przepływy) i de iure (przepisy prawne).¹⁷

Kolejny raport to corocznie wydawany przez amerykański think tank Fund for Peace **Indeks Państw Niestabilnych** (*Fragile States Index* - FSI; dawniej Indeks Państw Upadłych). FSI był również publikowany przez amerykański magazyn Foreign Policy od 2005 do 2018 r., a następnie przez The New Humanitarian od 2019 r. Ranking ten ma za zadanie pokazać ocenę podatności państw na konflikt lub upadek. Państwa klasyfikowane są do kategorii zrównoważonych, stabilnych, znajdujących się w sytuacji ostrzegawczej i alarmowej. Pomiar kruchości-trwałości państwa dokonywany według dwunastu wskaźników ryzyka konfliktu (są to wskaźniki jakościowe, jak i ilościowe). Należą do nich: wskaźniki spójności: aparat bezpieczeństwa, podzielone elity władzy, niestabilne grupy społeczne; wskaźniki ekonomiczne: tendencje spadkowe i kryzysowe w gospodarce, nierówny rozwój, drenaż mózgow i emigracja; wskaźniki polityczne: legitymacja państwa, usługi publiczne, prawa człowieka i rządy prawa oraz wskaźniki społeczne: presja demograficzna, uchodźcy oraz interwencje zewnętrzne.¹⁸ W rankingu im większa stabilność państwa tym jego pozycja niższa, pierwsze miejsca zajmują państwa podatne na upadek lub kryzysy wewnętrzne.

Wyniki Chin na podstawie opisanych wyżej rankingów prezentuje tabela 3. Na podstawie danych zawartych w tabeli 3. można wysnuć wnioski, że Chiny mają bardzo ograniczoną wolność gospodarczą i znajdują się w dolnej części badanych państw według Heritage Foundation. Trochę lepszą pozycję Pekinu przedstawia natomiast Fraser Institute. Gospodarkę tego państwa można określić jako „represyjną”, gdzie władza komunistyczna wpływa na prawo przy równocześnie dużej korupcji. Państwo w coraz większym stopniu kontroluje sektor finansowy, a reformy liberalne w dużej mierze zostały zatrzymane bądź spowolnione. Najlepszą pozycję mają natomiast w badaniach Banku Światowego – 31. Według tej instytucji Państwo Środka wprowadziło

¹⁷ *KOF Globalisation Index*, <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (26.07.23).

¹⁸ *Fragile States Index powered by The Fund for Peace*, https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report_final.pdf (26.07.23).

wiele reform przede wszystkim w obszarach rozpoczęcia działalności gospodarczej, uzyskiwania pozwoleń na budowę i handlu transgranicznego. Działania te zmierzają do poprawy konkurencyjności gospodarki. Powstały również grupy robocze zainicjowane przez rząd chiński, które działają na rzecz poprawy każdego wskaźnika w praktyce, na który zwraca uwagę Bank Światowy jeśli chodzi o ocenę wolności gospodarczej (Sułek, 2018, s. 22-25). Również na tle państw BRICS Chiny wypadają słabo w zakresie oceny wolności gospodarczej. W dwóch pierwszych rankingach są ostatnie, a w zakresie oceny Banku Światowego ich pozycja została wzmocniona, zajmują drugie miejsce po Rosji w grupie BRICS. Miejsce w połowie stawki Chiny zajmują w raporcie HDI, choć są na drugim miejscu w grupie BRICS za Rosją. Również nisko, ale najlepiej w BRICS wobec innych członków wygląda sytuacja Pekinu pod względem walki z korupcją w rankingu CPI. Mimo wykorzystania światowej globalizacji do sukcesu gospodarczego w XXI wieku, Chiny znajdują się nadal w połowie stawki krajów ujętych w raporcie o globalizacji. Chiny nie są dość stabilnym państwem według Fragile States Index, zajmując tam 101. pozycję, jednak najlepiej wypadają wśród państw BRICS.

Tabela 3. Pozycja Chin na podstawie wybranych rankingów

	Wskaźniki wolności gospodarczej			HDI (2021)	CPI (2022)	Indeks Globalizacji overall (2020)	Fragile States Index (2023)
	Heritage Foundation (2023)	Fraser Institute/ CATO Institute (2020)	World Bank (2020)				
	A	B	C				
USA	25	7	6	21	24	24	141
Japonia	31	12	29	19	18	41	161
Chiny	154	116	31	79	65	77	101
India	131	89	63	132	85	86	73
Rosja	125	94	28	52	137	48	53
Brazylia	127	114	124	87	94	79	71
RPA	116	99	84	109	72	59	78
Polska	40	80	40	34	45	27	142
Kanada	16	14	23	15	14	18	173
Australia	13	6	14	5	13	30	168

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów wskazanych w przypisach.

Wnioski

Udzielenie odpowiedzi w jakim kierunku zmierza współczesny układ sił, może okazać się trudne. Obecnie na świecie rywalizują o prymat w różnych kategoriach USA i Chiny. Określenie jednak przewagi liczbowej jednej strony nad drugą jest sprawą równie potrzebną, jak i

skomplikowaną. Koniec historii przepowiadany przez liberałów nie dokonał się, o czym dobitnie świadczy wybuch wojny na Ukrainie, napięcia związane z Tajwanem, wojna w Afganistanie czy Gruzji. W związku z tym przewagę zdobywa podejście realistyczne, w której najważniejszą sprawą jest walka o potęgę. Im jest ona wyższa, tym zwiększa się także pozycja państwa, jego znaczenie, prestiż i rola w stosunkach międzynarodowych. Przemiany z tym związane dobrze prezentuje geopolityka, a zwłaszcza potęgometria, jako jej subdyscyplina. Jej głównymi zadaniami jest pomiar potęgi państw, natomiast rozwija także modelowanie, symulacje i prognozowanie międzynarodowego układu sił. Istotność tego zagadnienia wynika z faktu, że zachodzące pod wpływem wielu czynników zmiany w układzie sił politycznych i gospodarczych w świecie mogą prowadzić do zakłóceń w systemie bezpieczeństwa (Białoskórski, 2021).

Zaprezentowane modele formalne oraz rankingi nie wyczerpują zagadnienia i mają pewien element subiektywny. Jedynie zastosowanie wielu modeli i rankingów może prowadzić do obiektywizacji informacji poprzez zastosowanie szerokich porównań. Istnieje potrzeba rozwinięcia badań mających na celu włączenie zagadnienia *soft power* do modelowania potęgi państw.

Literatura

- Aron, R., 1995. *Pokój i wojna między narodami (teoria)*, Centrum im. Adama Smitha, Warszawa.
- Białoskórski, R., 2021. *Regional Security System after the Cold War – a Game of Power and Interest*, Przegląd Geopolityczny, 35, s. 43-60.
- Białoskórski, R., Kiczma, Ł., Sułek, M., 2018. *Potęga państw 2018. Międzynarodowy układ sił w procesie zmian. Raport potęgometryczny*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa.
- Hobson, J.M., Sharman, J., 2005. *The Enduring Place of Hierarchy in World Politics: Tracing the Social Logics of Hierarchy and Political Change*, European Journal of International Relations, 11(1), s. 63-98.
- Höhn, K.H., 2011. *Geopolitics and the Measurement of National Power* (rozprawa doktorska), Hamburg.
- Kiczma, Ł., Sułek, M., Szymała, E., 2023. *Potęga ludzkiego działania czyli potęga cywilizacyjna*, FNCE, Poznań.
- Kukułka, J., Zięba R., 1981. *Ewolucja międzynarodowej roli Polski odrodzonej*, Studia Nauk Politycznych, 4, s. 77-100.

- Kuźniar, R., 2004. *Stosunki międzynarodowe – istota, uwarunkowania, badanie*, [w:] E. Haliżak, R. Kuźniar red., *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura dynamika*, Wyd. UW, Warszawa, s. 15-32.
- Łenyk, S., 2019. *The rise of China's power – security and geopolitical implications for East and Southeast Asia*, *European Journal of Geopolitics*, 7, pp. 5-33.
- Łoś-Nowak, T., 2000. *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Milczarek, D., 2003. *Pozycja i rola Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych. Wybrane aspekty teoretyczne*, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Morgenthau, H., Thomson K., 1985. *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, New York.
- Pietraś, Z.J., 1989. *Pojęcie i klasyfikacja ról międzynarodowych*, Lublin.
- Pietraś, Z.J., 1990. *Międzynarodowa rola Chin*, Lublin.
- Russell, B., 2001. *Władza. Nowa analiza społeczna*, przeł. M. Kądzelski i R. Gołębiowski, Książka i Wiedza, Warszawa.
- Sułek, M., Kiczma, Ł. red, 2020. *Potęga państw 2020. Rankingi potęgometryczne*, Oficyna Wyd. Aspra, Warszawa.
- Sułek, M., 2001. *Podstawy potęgonomii i potęgometrii*, Kieleckie Towarzystwo Edukacji Ekonomicznej, WSEiA, Kielce.
- Sułek, M., 2013. *Potęga państw. Modele i zastosowania*, Wyd. Rambler, Warszawa.
- Sułek, M., 2017. *Transformacja globalnego układu sił po zimnej wojnie*, *Rocznik Strategiczny 2016/2017*, Warszawa, 313-325.
- Sułek, M., 2018. *Geopolityczna transformacja świata po zimnej wojnie*, *Przegląd Geopolityczny*, 25, s. 9-26.
- Sułek, M., 2020. *Pozycja geopolityczna Rosji – podejście potęgometryczne*, [w:] *Geopolityka Rosji i obszaru postsowieckiego*, L. Sykulski red., tom 1, Warszawa, s. 17-33.
- Sułek, M., 2020a. *Measurement of national power – a powermetric model*, *Przegląd Geopolityczny*, 32, s. 35-57.
- Sun, Y., 2022. *Asia-Pacific Security: a Chinese Perspective*, [w:] *Asia-Pacific Regional Security Assessment. Key developments and trends*, J. Chipman red., *The International Institute for Strategic Studies*, London, s. 38-57.
- Walker, S.G. (red.), 1987. *Role Theory and Foreign Policy Analysis*, Durham.
- Wiejaczka, D., Wilczyński, W.J., 2021. *Strategiczne znaczenie metali ziem rzadkich*, *Przegląd Geopolityczny*, 36, s. 32-53.

- Wilczyński, P.L., 2020. *Rozwój sił zbrojnych ChRL w ujęciu geostrategicznym*, Przegląd Geopolityczny, 34, s. 52-79.
- Wilczyński, W.J., 2021. *Regiony świata. Geografia i geopolityka*, Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków.
- Zajac, J., 2010. *Role Unii Europejskiej w regionie Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Zajac, J., 2013. *Role międzynarodowe państwa średniego– aspekty teoretyczne*, Krakowskie Studia Międzynarodowe, nr 4 Kraków, s. 15-27.
- Zięba, R., 2005. *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, R. Zięba red., Toruń, s. 17-36.

Streszczenie:

Po zakończeniu zimnej wojny sytuacja geopolityczna na świecie zaczęła się szybko zmieniać. Spadek znaczenia Rosji umożliwił USA na dwie dekady supremację na świecie, jednak od końcowych dekad XX wieku nastąpił również bardzo szybki wzrost potęgi Chin. Celem artykułu jest wyjaśnienie przyczyn wzrostu tego państwa w ostatnich dekadach, w oparciu o analizy jego pozycji geopolitycznej, określanej na podstawie syntetycznych miar potęgi, zwłaszcza modelu Mirosława Sułka, jak i dostępnych rankingów. Skorzystano również z innych modeli potęgi oraz wybranych rankingów dookreślających pozycję Chin na świecie. Pozycja Chin obliczona na podstawie syntetycznych miar modelu Sułka wskazała, że Chiny we wszystkich rodzajach potęgi w XXI wieku, znalazły się na pierwszym lub drugim miejscu na świecie. Żadne inne państwo nie osiągnęło w XXI wieku takiej pozycji oprócz USA i Chin. Warto odnotować, że w zakresie potęgi gospodarczej Pekin już w 2017 r. prześcignął Waszyngton. W zaprezentowanych innych modelach dotyczących kategorii potęgi z lat 2019-23 Chiny znalazły się również bardzo wysoko. Natomiast wybrane rankingi prezentują ogólnie niską pozycję Państwa Środka.

Słowa kluczowe: pozycja Chin, potęgometria, model Sułka, geopolityka, bezpieczeństwo.